

MARTIN SCHIBBYE TEXT ELVINE LUND BILD MARTIN ALBINSSON RESEARCH

Salladskriget är slut. Men vad handlade striden egentligen om? FiB:s Martin Schibbye söker efter förklaringar i årets mest uppmärksammade arbetsmarknadskonflikt.

SALLADS SKRIGET

– Vilt men inte så fräscht

Wild ´n Fresh, det är Sofia. Mitt under brinnande konflikt och lunchrusning, svarar en trevlig Sofia Appelgren. Med luren tryckt mot halsen ser den 24-

åriga företagaren till att kunderna får vad de beställer. Hon skrattar och är inte svår att tycka om, "förlåt om jag låter vimsig men det är så himla mycket just nu".

Under hösten kontaktades Wild ´n Fresh och de andra småbutikerna utan kollektivavtal i saluhallen Briggen i Göteborg av Hotell- och restaurangfacket. 53 procent av arbetsgivarna i branschen saknar avtal. Resultatet syns i lönestatistiken: diskare, städare och servitriser har lägre lön än andra på svensk arbetsmarknad.

Nu skulle det röjas upp. I december hade avtal tecknats med 39 av företagen – elva efter hot om stridsåtgärder. Wild ´n Fresh skulle bli nummer fyrtio. Men där tog det stop.

– **När man kom ner till jobbet** den 5 december och såg att det var en blockad då blev man lite skakig, säger Sofia Appelgren.

För första gången på tio år gick restaurangfacket i konflikt för att få en arbetsgivare att teckna kollektiv-

avtal. Mediaexplosionen lät inte vänta på sig.

Utanför i duggregnet stod blockadvakter och upplyste med flygblad besökare om att restaurangen saknade avtal. Inuti fylldes stolarna med sympatiätare. Salladsbarens kassarekord slog i taket.

Blockaden jämfördes omedelbart av de borgerliga ungdomsförbunden med MC- brottslighet och fackets beskrevs som en maffiaorganisation. Hetsen mot facklig aktivitet tog fart på ett sätt som torde sakna motstycke i modern tid.

Men själv vill Sofia Appelgren inte beskriva konflikten som politisk.

– För mig handlar det om sunt förnuft och om hur man behandlar människor. Hur det kan vara politik det undrar jag. Vi måste behandla varandra väl och det handlar mera om våra grundläggande värderingar; för mig är det sjukt att de kan göra på det sättet.

På vilket sätt då?

– Vi fick hem ett färdigt avtal som det bara var att skriva under och skicka in. Sedan kallades vi till förhandling och hade vi inte kommit hade vi dömts i arbetsdomstolen och fått böta 50 000. Sedan fick vi veta att om vi inte skrev under skulle det bli en blockad.

Blockaden pågick under 115 dygn och innebär att två personer från HRF klädda i orange västar stod utanför restaurangen mellan klockan elva och två varje vardag och delade ut flygblad.

FOTO: JENNY TEDJEZA

► **Utanför salladsbaren**, en tisdag i mars, är det inte längre någon som tar emot flygbladen från blockadvakterna. Konflikten är inne på tredje månaden och känd i hela riket. De som kommer för att äta vet vad de stoppar i sig.

– Egentligen står vi bara här, säger Maria Norrbin Karlsson ombudsman på Hotell- och restaurangfacket iklädd reflexväst.

Sällan har rollen som maffiaorganisation spelats av personer som delat ut flygblad. På frågan om hon känner igen sig i mediebilderna skrattar hon hjärtligt.

– Vi pratar med Sofia varje morgon. Om barn och dagis. Det har inte varit några otrevligheter.

»För mig handlar det om sunt förnuft och om hur man behandlar människor. Hur det kan vara politik det undrar jag«

SOFIA APPELGREN SVARAR PÅ FRÅGAN OM KONFLIKTEN ÄR POLITISK.

Maria Norrbin Karlsson tror att man för att begripa salladskonflikten måste inse att den inte i första hand handlar om Wild ´n Fresh.

– Det här handlar inte om salladsbaren. Det handlar inte om dem som jobbar där. Det handlar om en bransch där vi ska ha sjysta villkor. Och är det så att vissa företag får köra en egen fil då har vi i långa loppen både lönedumpning och sämre villkor, säger hon.

Resonemanget om att de anställda själva inte är intresserade av facket köper hon inte. Hon berättar att ingen av de som jobbar idag jobbade när konflikten drog igång. De är helt ny personal. Oorganiserade vänner till Sofia som gjort ett aktivt val att jobba på ett företag som är satt i blockad.

9–18. För en rak timlön.

– Om du på en mindre arbetsplats jobbar sida vid sida med din arbetsgivare, fem till sex dagar i veckan och får frågan av den som mättar din mage om du vill gå med i facket så är svaret inte självklart ja, säger hon retoriskt.

Men ser du hellre att de anställda blir arbetslösa och att restaurangen läggs ner?

– Vår bransch har de sämsta lönerna av alla på svensk arbetsmarknad och kan man inte ens betala dem och det försäkringspaket som hör till, då ska man nog fundera på om man ska bedriva någon verksamhet.

På scenen står blockvakter i orange västar och försvarar en princip mot en ensam trevlig företagare som brygger kaffe iklädd randigt förkläde. I etthundra-femton dygn kommer Sofia att tala om förnuft och känsla. Ordvalet är inte en politikers. Kanske ligger en del av förklaringen till mytbildningen kring salladsbaren här: Intressemotsättningen blev osynlig. Bilden av en stark arbetsgivare bleknade. Konflikten framstod som obegriplig.

Bakom skrivbordet på Hotell- och restaurangfacket i Stockholm sitter Daniel Färm, en självkritisk kommunikationschef.

”Facket blockerar Sofia” lyder en av de svarta krigsrubrikerna upptejpade på väggen med pressklipp från salladskonflikten.

– När något sånt här händer måste alla ut på banan. Vi måste bli bättre på att förklara, försvara och folkbilda mer om varför det är viktigt med kollektivavtal, säger Färm.

Hur tror han då det känns för Sofia att mötas av en blockad när hon kommer till jobbet om mornarna.

– Vänd på frågan. Hur tror du det känns för en person som arbetar inom på branschen och som varje dag via sms får reda på om hon – för det är oftast en hon – ska jobba, och som efter skatt tjänar 7000 kr i månaden. Det är det enskilde salladsbarsbitrådets villkor som borde vara i fokus.

Så blev det inte. Det moderata ungdomsförbundet ska – inspirerade av den sicilianska maffian – ha skickat ett hästhuvud i tyg till Handels kontor i Stockholm.

Resten går att utläsa av tidningsrubrikerna på väggen. Blockaden blev en symbol för fackligt övervåld.

Några veckor senare kommer en Temo-undersökning visa att 46 procent ansåg att facket gjorde fel, medan 41 procent tyckte att facket gjorde rätt som krävde ett avtal.

”Vi vann inte slaget om opinionen, men vi förlorade inte heller”, kommer Färm då att säga till TT:s reporter.

Idag kan han för sitt liv inte begripa hur det kan anses oproportionerligt och våldsamt att dela ut flyg-

»Vi vann inte slaget om opinionen men vi förlorade inte heller«

DANIEL FÄRM KOMMUNIKATIONSCHEF HOTELL- OCH RESTAURANGFACKET

»Det här handlar inte om salladsbaren. Det handlar inte om dem som jobbar där. Det handlar om en bransch där vi ska ha sjysta villkor«

MARIA NORRBIN KARLSSON, OMBUDSMAN PÅ HOTELL- OCH RESTAURANGFACKET

blad och samtala med besökare om att ett ställe vägrar skriva under ett kollektivavtal. Han hänvisar till en färsk undersökning bland drygt 1 600 restauranganställda, där det bara en av tio som kände att man utan risk för att förlora jobbet själv kunde kräva garanti för högre lön och bättre villkor.

– Visst har det i vissa medier beskrivits som en David-mot-Goliat-kamp. Men vem är egentligen David i det större sammanhanget?

Argumentet att man från fackligt håll borde avstå ifrån att kräva kollektivavtal på arbetsplatser där facket saknar medlemmar tycker han är orimligt.

– Är det verkligen rimligt att en arbetsgivare som systematiskt undviker att anställa organiserad arbetskraft ska slippa billigare undan än andra arbetsgivare?

På den frågan svarar Svenskt Näringslivs jurister ett rungande Ja.

– Här har vi en ensam liten företagare som står mot hela den svenska fackföreningsrörelsen, säger Kent Brorson, chef på arbetsrättsavdelningen, i mobiltelefonen från skidbacken i Åre.

Enligt honom visar salladskonflikten tydligt att konfliktreglerna på arbetsmarknaden måste moderniseras eftersom företagen idag är extremt sårbara för fackliga stridsåtgärder.

– Man kan idag aldrig på sikt uthärda en facklig konflikt, det är därför vi engagerat oss i fallet, säger han.

Resonemanget går ut på att de åtgärder som vidtagits varit så kraftfulla att Sofia Appelgren inte har en chans att värja sig.

– Det måste finnas en proportionalitet mellan en stridsåtgärd och de skador man åstadkommer.

Ruccolasallad ruttar till exempel så gott som alltid på något dygn. Lägg till fetaost, smör och låt jäsa. Transportarbetarförbundets beslut att i sympati låta soporna tillhörande saluhallen ligga kvar

”Det här är en legitim konflikt och man har rätt att göra så här. Jag kan inte se att alternativet hade varit bättre. Då måste nämligen någon avgöra om det är rimligt och proportionerligt och vem denne någon är, är det ingen som har förklarat för mig.”

Arbetsmarknadsminister Sven-Otto Littorin i Ekots lördagsintervju. Plötsligt älskade ingen facket mer än ministern. Kärleken till kollektivavtalen – byggd på få strejkdagar, och stora vinster – är nog sann. Utåt sett har den nya regeringen kramat om kollektivavtalsmodellen medan medierna och ungdomsförbunden släppts lösa att bita facket i hasorna. I sin praktiska politik har man däremot genom avgiftshöjningen till a-kassan försvagat den man sagt sig älska.

tills Miljöförvaltningen tvåvånshämtade salladsberget tyckte Kent Brorson inte var roligt, det bör förbjudas.

Att införa en regel om att stridsåtgärderna måste "stå mer i proportion" till den aktuella arbetsgivarens verksamhet skulle enligt facket innebära att man aldrig skulle kunna agera för att få företag som salladsbaren att teckna kollektivavtal. Av de runt 2 000 restaurangerna i Göteborg finns kollektivavtal nu hos 1 600. Ättio procent av dem ser ut som salladsbaren med färre än fem anställda.

Ett annat minimikrav för stridsåtgärder bör enligt Kent Brorson vara att det finns medlemmar på arbetsplatsen. Några risker med att det skulle skapa frizoner där företag kan skrämja anställda från att vara med i

facket och erbjuda usla villkor ser han inte. – Nej, det tror jag inte. Här måste facken vara attraktiva och se till att man får medlemmar på arbetsplatserna. Finns det sedan medlemmar kan man vidta stridsåtgärder.

När Kent Brorson får frågan om villkoren för de anställda på salladsbaren så tvekar han.

– Jag kan inte ärendet i detalj. Men om det visar sig att villkoren är sämre så har hon ju sagt att hon kan ändra det. Det tror jag hon gör. Hon verkar ärlig.

Hur såg då villkoren ut för de anställda? Tidigt erkände Sofia Appelgren att de inte fått semesterlön, sjuklön, helglön eller haft de sjuk- och olycksfallsförsäkringar man ska ha enligt kollektivavtalet.

– Hur ska man som ny företagare ha råd att betala så höga löner som jag gör plus pension plus semesterersättning? Jag tycker att det ska vara ett val för

»Det måste finnas en proportionalitet mellan en stridsåtgärd och de skador man åstadkommer.«

KENT BRORSON, ENHETSCHEF PÅ SVENSKT NÄRINGS- OCH ARBETSRETTSAVDDELNING.

personalen, sa Sofia i SVT:s Go'morron Sverige (12/12).

När det gällde helgersättningen menade Sofia Appelgren att det inte varit aktuellt eftersom restaurangen varit stängd på helgerna. Men enligt kollektivavtalet måste man betala helgersättning även när arbetsplatsen är stängd på en helgdag som till exempel nyår, påsk, midsommar, nationaldag och jul.

Att villkoren för de anställda på salladsbaren på samtliga punkter var sämre än de som reglerades i kollektivavtalet kunde advokat Toivo Öman konstatera i en rapport skriven på uppdrag av restaurangfacket. Men den utredningen föll snabbt i glömska för bara några dagar senare presenterade stiftelsen "Centrum för rättvisa" under ledning av den tidigare Muf-ordförande Gunnar Strömmer en egen utredning som konstaterade att villkoren på nio av tio punkter var bättre

Detta fick genomslag: "Villkoren på salladsbaren bättre utan kollektivavtal", löd rubrikerna. Men hur många journalister hade läst den första rapporten? "Centrum för rättvisa" nådde resultatet genom att i den andra rapporten konstatera att övertids- eller helgersättning inte varit aktuellt för personalen och om och om igen skrivs det att om så skulle bli fallet kommer "Wild 'n Fresh, enligt uppgift, att tillämpa de villkor avseende [X] som följer av det vid var tid gällande Kollektivavtalet". Villkoren är alltså lika bra eftersom ägaren säger att till exempel OB-ersättning ska betalas ut – fast inget avtal om detta finns.

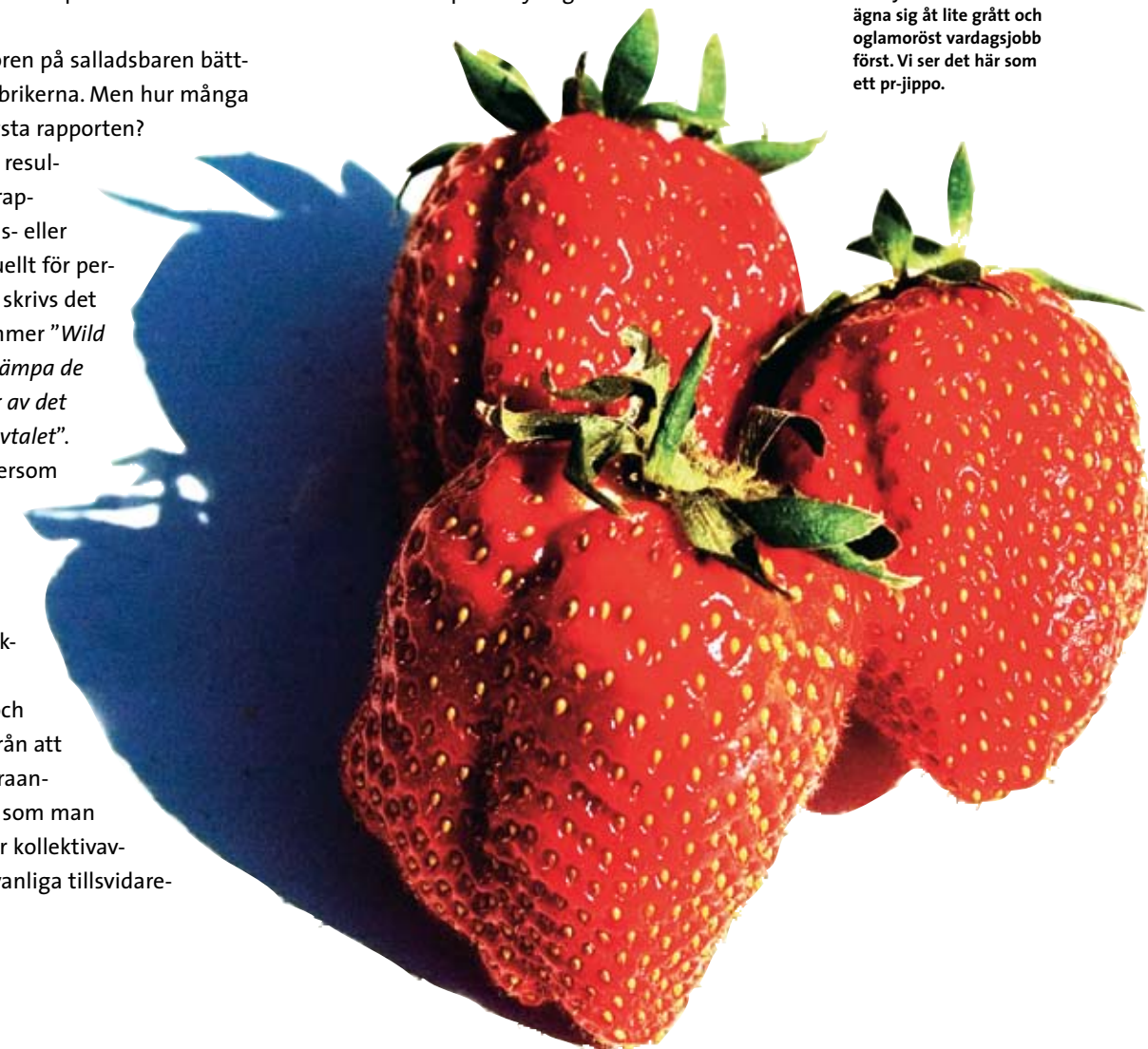
Centrum för Rättvisas beräkningar byggde också på en otillåten anställningsform i och med att jämförelsen utgick från att arbetsgivarna hade haft "extraanställda". En anställningsform som man bara får använda om man har kollektivavtal. Utan avtal gäller lagens vanliga tillsvidare-

eller visstidsanställningar. Man kan inte ha både den otryggare anställningsformen och de sämre lönerna och villkoren. Men trots dessa farsartade brister så blev rapportens resultat sanning och med den kunde fackets kamp för kollektivavtal beskrivas som ett sätt att försäkra villkoren för de anställda.

Lagom till lunch tisdagen den 6 februari smattrar det till i etern.

"Facket tvingade Sofia att ge upp", lyder rubriken. Baren ska säljas. Några veckor senare, klockan två den 31 mars stänger Sofia Appelgren salladsbaren och avslutar därmed den 115 dygn långa blockaden.

Blockadvakterna tog av sig sina reflexvästar och la ner flygbladen i rygsäckarna. Facket drog tillbaka sin blockad i väntan på de nya ägarna.

En annan salladsbar

När det blev klart att baren skulle säljas anmälde sig Fredrik Federley tillsammans med Dominika Peczynski (före detta Army of Lovers-medlemmen) sitt intresse. – Man knäcker inte Peczynski och Federley direkt. Facket kommer att stå där och frysa i ytterligare några år och då får de göra det, sade han till SvD.

Sofia Appelgren avböjde dock deras erbjudande med motiveringen att hon inte ville bli till ett slagträ i debatten. Federley bestämde sig då för att öppna "En annan Salladsbar" bredvid Spy Bar på Stureplan i Stockholm. Utan kollektivavtal. På frågan vad han hoppas uppnå med detta svarar han: – Att visa att arbetsgivare inte är onda människor.

På frågan varför de inte utsätts för en blockad svarar Daniel Färm, HRF: – Vi tycker att de kan få ägna sig åt lite grått och oglamoröst vardagsjobb först. Vi ser det här som ett pr-jippo.

Centrum för rättvisa

■ ■ Erbjuder gratis juristhjälp i politiska syften. Skapades av förre Muf-ordföranden Gunnar Strömmer och beskrivs som både en juridisk människorättsbyrå och en borgerlig kampanjorganisation. Letar aktivt upp klienter med syftet att hitta fall som man kan skapa politisk opinion kring. De driver enbart processer mot stat, kommun och fackförbund och tar sig inte an fall där företag stått för kränkningen. Finansieringen kommer från bland annat Oriflames grundare Robert

af Jochnick och Tetra Paks Hans Rausing. De tre första åren fick Centrum för rättvisa dessutom 1,5 miljoner från stiftelsen Fritt näringsliv som driver den högerliberala tankesmedjan Timbro. I februari fick de Hotell- och restauranganställdas förbunds pris: Månadens patronlobbyist. Priset delas ut till en lobbyist som jobbat "för ett återupprättande av det gamla patronsamhällets sämre villkor och lägre löner". Tre av styrelsemedlemmarna har kopplingar till antingen moderaterna eller folkpartiet.

■ ■ Gunnar Strömmer, grundare av "Centrum för rättvisa", skrev under rubriken "Upp till kamp mot kollektivismen" i Moderna Tider i mars 2001 om dessa nya juristbyråerna som "gör upp med vänsterns rättighetsfilosofi – med vänsterns egna metoder". Affärsidén är att backa upp juridiken med ett betydande inslag av folkrörelseaktivism – lokala möten och demonstrationer. Genom en aggressiv PR-strategi konfronterar man byråkrater och politiker med massmedierna. Vid tidpunkten arbetade Strömmer då vid stiftelsen Institute for Justice i Washington DC.

Källa: Sydsvenskan 31 mars

Wild 'n Fresh

■ Salladsbaren invigdes i februari 2006 och efter att de inte tecknat kollektivavtal sattes den i blockad av Hotell- och Restaurangfacket (HRF) den 5 december 2006. Enligt Appलगren avstod hon från att skriva under kollektivavtalet eftersom hennes anställda inte ville ha det. HRF menar däremot att kollektivavtalet är nödvändigt för att säkerställa rimliga villkor för restaurangens tre deltidsanställda.

■ Appलगren hävdar att blockaden ledde till att hon tisdagen den 6 februari 2007 beslutade att sälja salladsbaren. Blockaden fortsatte under mars 2007, vilket innebar att två personer från HRF klädda i röda västar stod utanför restaurangen mellan klockan elva och två varje vardag och delade ut flygblad.

■ Blockaden upphörde 30 mars 2007 i avvaktan på diskussioner mellan HRF och de nya ägarna. Från 2 april 2007 drivs salladsbaren i ny regi och ett kollektivavtal är under tecknad i och med att de nya ägarna är med i arbetsgivarorganisationen Svenskt Näringsliv.

"Det är riktigt många som kommer och stödäter för mig, bara för att jag har ett kollektivavtal," säger salladsbarens nya ägare.

FOTO: JENNY TEDJEZA

Sympatiätarna som i månader vallfärdat till baren slutade tugga på skaldjurssalladen. Käftarna låste sig. Det blev tyst.

Alla fick gå hem.

Mediatrycket nådde extremnivåer.

Sverige höll andan.

Solen ligger på. Men det är kallt i luften.

Körsbärsblommorna på Järntorget i Göteborg blommar som om det gällde själva livet.

Det är stilla.

Lugnet efter stormen har lagt sig.

När man ser sig om i den lugna saluhallen Briggen är det svårt att föreställa sig att här stod en strid som Svenskt Näringsliv kallat historisk.

En konflikt där en maktfullkomlig fackföreningsrörelsen dagligen hotade att använda överväld mot en 24 år ung företagare.

Eller en plats där kollektivavtal och drägliga villkor för de anställda – med flygblad – försvarades mot en aggressiv arbetsgivarorganisation.

Så kom beskedet. Den nya ägaren har trots att företaget är ett familjeföretag skrivit på kollektivavtalet. I samma stund försvann salladen från medias dagordning.

– Det är ingen journalist som ringer längre. Jag är väl inte intressant längre sedan jag skrev på avtalet, säger nya ägaren Margareta Melim Andersson

Salladsstriden tog slut lika snabbt som den blommat upp.

– På menyn idag är det kall gazpachosoppa sen har vi lime och chilimarinerade räkor, de ser riktigt goda ut. Tonfisk hade ju Sofia också men nu serverar vi den örtmarinerad. Dessutom får man nu frukt som tillbehör. Idag serveras till exempel jordgubbar till salladen.

Margareta Melim Andersson berättar att det går väldigt bra för företaget.

– Ja, det är riktigt många som kommer och stödäter för mig, bara för att jag har ett kollektivavtal.

MARTIN SCHIBBYE STUDERAR JOURNALISTIK PÅ JOURNALISTHÖGSKOLAN – JMK I STOCKHOLM.
ELVINE LUND ÄR FOTOPRAKTIKANT PÅ FiB.

FiBkrönika

Klass är tillbaka i det offentliga samtalet. Vad innebär det för individualismen?

HAND i HAND

JOHANNA PALMSTRÖM TEXT

När min lillasyster och jag skulle dela på en flaska läsk som barn var det skulle bli rättvist det allra viktigaste. Vi hade

ett system för det, en av oss hällde och den andra fick välja först. Som jag minns det var vi väldigt inne på rättvisa överlag, vi som var barn på 1980-talet. Den enkla förklaringen är kanske att vi trodde på vad vi fick lära oss i skolan, att alla människor är lika mycket värda.

Jag växte upp i en förort till Stockholm. Som i många andra förortsområden fanns det gränser överallt. Till exempel på ett av mina dagis fanns fyra avdelningar, på en av dem gick nästan bara barn med föräldrar från Chile och på de andra avdelningarna var det nästan bara barn med svenska föräldrar. Det bara var så. Andra gränser var tydliga redan då. Gränsen mellan centrum

»Läsken som jag och min syster drack är förmodligen ett stickspår. Men jag tänker att vi ändå gjorde det tillsammans, vi delade.»

med hyreshus, som vi i radhusen kallade alla lägenheter, och de omgivande radhusen och villorna. Och gränserna som var mer som nyanser. Olika sidor av en gata, med eller utan balkong eller vilken busshållplats som låg närmast. Men det pratade vi aldrig om i skolan, som jag minns det. Utan vi pratade om rättvisa, firade FN-dagen, hade internationell vecka i matsalen och sjöng sånger om hur barn i hela världen ska gå hand i hand med varann.

Så här i efterhand verkar det lite verklighetsfrånvänt. Samhället som vi fick berättat för oss var en vision. Klass och segregering på alla möjliga sätt lärde vi oss genom vad vi såg och upplevde runtomkring oss. Aldrig fick vi tillfälle att tänka på hur våra erfarenheter och pratet om rättvisa hängde ihop, eller rättare sagt

hur det inte hängde ihop. Jag menar att inte att var någon som ville lura oss, men den där dubbelheten har gett avtryck. Att alla var lika värda och att alla ska ha lika möjligheter förvandlades till en föreställning om att allt du gör bara handlar om dig själv. Ett slags välfärdsbacklash. Vi blev

i teorin de individer som våra mor- och farföräldrar kämpade för, men glömde bort alla hinder för lika värde och samhället runtomkring. För mig hänger individualismen och den polerade ytan samman med motståndet mot att prata om orsaker till att människor idag har olika mycket makt och inflytande. För begrepp som klass, kön och etnicitet kategoriserar människor och för oss bort från de unika individer vi fick höra att vi var. Det ger utrymme för Sverigedemokraternas förenklingar och en politik som mest innehåller jag jag jag.

De senaste åren har klass kommit tillbaka in i det offentliga samtalet och de intersektionella teorierna som kopplar samma olika maktord-

ningar som klass, kön, etnicitet och sexualitet får större utrymme. Att vi ser och pratar om strukturer i växande klassklyftor, ökad segregering och genom teorier är bra. Men fortfarande, hur tänker vi om oss själva? Individualismen finns ändå där och skaver. Jag undrar vad vi skulle tänka om någon i vår närhet vågade säga: jag lever inte i en jämställd relation, långt ifrån. Är det inte som i olika kvoteringsdiskussioner där det helt klart finns underliggande tankar om att är någon tillräckligt bra så spelar varken kön eller efternamn någon roll?

Så, hur frigör vi oss från synen på oss själva som individer? Läsken som jag och min syster drack är förmodligen ett stickspår. Men jag tänker att vi ändå gjorde det tillsammans, vi delade. Vilket borde vara svaret om rättvisa är frågan. Inte kan själv.

JOHANNA PALMSTRÖM ÄR FRILANS-SKRIBENT SOM TILLSAMMANS MED MOA ELF KARLÉN SKRIVIT BÖCKERNA TA BETALT OCH SLÅ TILLBAKA.